

*Григор'єва М. Є.,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права № 1
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

СПЕЦИФІКА ЗАОХОЧУВАЛЬНОЇ НОРМИ, ЯКА ПЕРЕДБАЧАЄ ЗВІЛЬНЕННЯ ОСОБИ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ЇЇ ДІЄВИМ КАЯТТЯМ

Анотація. Статтю присвячено розгляду проблемних питань, що стосуються особливостей кримінально-правової норми, яка передбачає звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з її дійовим каяттям. Проаналізовано різні думки науковців щодо встановлення кримінально-правових ознак норми при звільненні особи від кримінальної відповідальності на підставі ст. 45 КК України. Доведено, що заохочувальна норма, яка передбачає звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з її дієвим каяттям, тягне за собою відмову держави від осуду особи, котра вчинила кримінальне правопорушення, і від застосування до неї передбачених кримінальним законом примусових заходів кримінального характеру, тобто коли держава відмовляється від свого повноваження щодо покладання кримінальної відповідальності та використовує свої повноваження зі звільнення від кримінальної відповідальності.

Зазначено, що структура заохочувальної кримінально-правової норми двочленна і складається з гіпотези та диспозиції. Доведено: норма, що визначає звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дієвим каяттям, складається із двох взаємопов'язаних частин. Перша частина описує в узагальненому вигляді ситуацію, умови, факти, на які розповсюджується її дія, а друга указує на наслідки, тобто на права й обов'язки, які настають, коли є умови, вказані в першій частині. Перша частина в нормі має назву гіпотези, а друга диспозиції. Гіпотеза норми про дієве каяття полягає у вказівці на те, що кримінальне правопорушення, яке вчинила особа, повинно бути кримінальним проступком або необережним нетяжким злочином, крім корупційних кримінальних правопорушень, і особою, котра вперше вчинила таке правопорушення, також повинні бути здійснені дії по засудженню своєї протиправної поведінки та загладуванню шкоди (відшкодуванню тощо), тому гіпотеза цієї норми має складний характер. Так, відповідно до ст. 45 КК України структуру норми можна змінити так: «Особа, яка вперше вчинила кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень, якщо вона після вчинення кримінального правопорушення щиро покалася, активно сприяла розкриттю кримінального правопорушення і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду (гіпотеза), звільняється від кримінальної відповідальності (диспозиція)».

Ключові слова: звільнення від кримінальної відповідальності, дієве каяття, заохочувальні норми, структура кримінально-правової норми.

Постановка проблеми. Вивчення історії кримінально-правового регулювання заохочувальних норм у нашій державі свідчить про різноманітні підходи законодавця до розуміння

їхньої соціальної цінності та юридичної сутності. Особливу увагу на сучасному етапі розвитку кримінального законодавства привертають такі заохочувальні норми, які надалі дають можливість звільнити особу від кримінальної відповідальності.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що чинне законодавство не дає можливості одноманітного застосування заохочувальних кримінально-правових норм на практиці. У зв'язку з цим по-різному визначаються заохочувальні кримінально-правові норми, бо вони не достатньо досліджені та потребують подальшої теоретичної розробки. Це має значення саме зараз, коли звільнення від кримінальної відповідальності є другим, поряд із покладенням кримінальної відповідальності, кримінально-правовим засобом протидії злочинності. Теоретичне обґрунтування та розробка питань, пов'язаних зі специфікою такої заохочувальної норми, яка передбачає звільнення від кримінальної відповідальності особи у зв'язку з її дієвим каяттям, є своєчасним та актуальним.

Деякі аспекти таких норм вже досліджувалися в роботах Х.Д. Алікперова, Ю.В. Бауліна, Ю.В. Голіка, Л.В. Головка, О.О. Дудорова, О.О. Житного, С.Г. Келіної, В.М. Кудрявцева, А.А. Музики, А.В. Наумова, Є.В. Фесенка, М.С. Хруппи та інших вчених. Безпосередньо норми, яка передбачає звільнення від кримінальної відповідальності особи у зв'язку з її дієвим каяттям, на нашу думку, приділено недостатньо уваги. Окремі питання щодо зазначеної кримінально-правової норми потребують подальшого дослідження та вирішення.

Мета статті – розглянути особливості заохочувальної норми, яка передбачає звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з її дієвим каяттям.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття норми широко використовується в науковій літературі. Під нормою розуміється тип масового процесу, те, що «вже склалося і давно існує насправді» [20], «розпорядження, зразок поведінки або дії, міра висновку про що-небудь і міра оцінки» [22].

Юридична норма – різновид соціальної норми, покликаний регламентувати і регулювати поведінку людей [18]. У теорії права закріпилася думка, що норма права – це загальнообов'язкове правило соціальної поведінки, встановлене або санкціоноване державою, виражене публічно у формально-визначених розпорядженнях, зазвичай у письмовій формі, яке що охороняється органом держави шляхом контролю за його дотриманням і застосування передбачених законом заходів примусу за правопорушення [24; 29].

Тлумачення кримінально-правової норми як встановленого державою правила поведінки не є загально визнаним у юридичній літературі. Якщо визначити кримінально-правову норму

так само, як інші правові норми, виділяючи як об'єкт правового регулювання вольову поведінку людей, то положення Загальної частини Кримінального кодексу про завдання кримінального закону, про визначення поняття злочину і цілей покарання і подібні ним положення самостійними кримінально-правовими нормами назвати не можна. Ці положення правил поведінки через встановлення прав і обов'язків адресатів кримінального закону не визначають і самостійного регулювання суспільних відносин не здійснюють. Тільки узяті в системі, правові положення утворюють окрему норму і здійснюють регулювання суспільних відносин [25].

Уявляється, що більш обґрунтована і логічна думка Ю.В. Бауліна, відповідно до якої не можна розглядати кримінально-правову норму як правило поведінки суб'єктів кримінального правопорушення [4; 5]. Кримінально-правова норма встановлює правило поведінки для суду, вона визначає поведінку держави щодо особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Такі висновки розділяє і М. Мірошник, котрий визначає кримінально-правову норму як правило поведінки, але поведінки не суб'єкта кримінального правопорушення, а державного органу, що дає правову оцінку його діям і притягає винну у вчиненні злочину особу до кримінальної відповідальності [30].

Норми про позитивну поведінку особи після вчинення кримінального правопорушення відрізняються від інших норм кримінального права, які передбачають склади кримінальних правопорушень і санкції, насамперед предметом регулювання, тому що ці норми регулюють суспільні відносини, які склалися після вчинення злочину у зв'язку з подальшою поведінкою особи, котра вчинила кримінальне правопорушення.

Специфікою кримінально-правової норми, що передбачає звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дієвим каяттям, є те, що ця норма заохочувальна, а звільнення від кримінальної відповідальності є одним із засобів заохочення.

Єдиної думки із приводу визначення поняття таких норм немає. Одні автори вважають заохочувальні норми різновидом уповноважених норм [22; 26], інші визначають такі норми неправим стимулом [23; 24; 38]. Незважаючи на наявні розбіжності, В.М. Баранов [3], В.М. Єлеонський [11], М.О. Стручков [17] та ін. відстоюють право на існування заохочувальних норм. Заохочувальна норма містить засіб заохочення за соціально корисну поведінку, яка повинна полягати в дотриманні та виконанні юридичних та інших обов'язків або в досягненні певних результатів, що переважають над певними вимогами [14; 19; 22; 31–33]. Таким чином, у кримінальному праві, окрім норм, які встановлюють відповідальність за вчинення кримінального правопорушення, є і норми, що містять кримінально-правове заохочення у вигляді звільнення від кримінальної відповідальності.

Заохочення при звільненні від кримінальної відповідальності застосовується, якщо і завдання виправлення особи, котра вчинила кримінальне правопорушення, і завдання загального і приватного попередження можуть бути досягнуті без притягання особи до кримінальної відповідальності, призначення і виконання покарання. «Без заохочення кримінальна юстиція втрачає сенс, оскільки будь-які зусилля людини загладити свою провину перед суспільством не підкріплюватимуться і почнуть поступово затухати, покарання матиме виключно відшкодувальний характер» [10], адже заохочення застосовується переважно до осіб, які відчувають почуття жалю із приводу свого

вчинку, розкаяння, прагнуть повернутися до чесного життя і які роблять в цьому напрямі конкретні, схвалювані суспільством кроки. Виражається воно у звільненні від обтяжень, що повинні накладатися на особу у зв'язку із вчиненням кримінальним правопорушенням.

Норма про дієве каяття якраз і є тією нормою, яка за правовими наслідками, що містяться в ній, належить до розряду заохочувальних.

Кримінологічні дослідження показують, що у стимуляції поведінки більш значуще заохочення порівняно з покаранням, що заохочення більшою мірою сприяє поліпшенню поведінки, ніж покарання [23; 35].

Справжній стан юридичної дійсності вимагає розробки заохочення як особливого способу впорядкування суспільних відносин, який дозволить більш повно використовувати потенціал правової системи, що реформується [19; 27; 28].

Одні автори заохочувальною діяльністю особи після вчинення кримінального правопорушення визначають його відмову від подальшої злочинної поведінки, сприяння в розкритті та розслідуванні кримінального правопорушення [20]. Інші вважають це компромісом [1; 2; 36; 41] чи альтернативними заходами в боротьбі зі злочинністю [12; 26].

Законодавство не містить поняття «заохочення», хоча воно в науці кримінального права використовується достатньо часто [27]. Заохотити, як сказано у словнику української мови, означає «викликати у кого-небудь бажання, охоту робити щось, сприяти, підтримувати розвиток чогось» [8].

«Правове заохочення – це форма і міра юридичного схвалення добровільної заслуженої поведінки, внаслідок чого суб'єкт винагороджується, для нього настають сприятливі наслідки» [27].

Деякі автори бачать причину появу таких норм у необхідності боротьби з конкретними кримінальними правопорушеннями, які є складними для розкриття і розслідування. Тому вони вважають застосування дієвого каяття компромісом, на який держава вимушена йти в цілях забезпечення розкриття цих кримінальних правопорушень [1; 2; 13; 29]. Навряд чи можна погодитися з тим, що заохочення є угодою між злочинцем і державою в особі компетентних органів на основі взаємних поступок. Суперечності між інтересами особи та суспільства, особи та держави існували давно і розглядалися багатьма ученими-правознавцями [18; 38; 41], але не можна ж їх отожднювати із добровільною відмовою держави від засудження особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, на користь винного: піти йому на поступки означає дати послаблення, ухваливши компромісне рішення. Таким чином, визначення кримінального правопорушення як кримінально-правового конфлікту залишається спірним. Конфлікт (від лат. *konfliktus*) – зіткнення протилежних поглядів; серйозна розбіжність [37]. Навряд чи можна погодитися з тим, що злочинець, здійснюючи вбивство або крадіжку, має інший, відмінний від суспільства і держави, погляд на ці кримінальні правопорушення. І те, що він протиставляє свою поведінку визнаним нормам правомірної поведінки, говорить лише про те, що між правомірною і протиправною поведінкою він вибрав останнє. Сучасна кримінально-правова наука не дає визначення і поняттю компромісу. Деякі учені розуміють компроміс як співпрацю сторін [41], інші – як угоду на основі взаємовигідних поступок [40], але такі погляди викликають сумнів, оскільки примирення між

правоохоронними органами та злочинцями неможливе, тим паче, що це виглядає як спроба за всяку ціну улагодити винику суперечність.

Метою введення в законодавство заохочувальних норм про дієве каяття є не тільки потребою боротьби з уже вчиненими кримінальними правопорушеннями, але і попередження вчинення нових кримінальних правопорушень, а також пов'язаних із ними інших злочинних діянь [32]. На наш погляд, законодавець, вводячи у кримінальний закон заохочувальні норми, звичайно ж, переслідує цілі профілактики тяжких злочинних діянь і забезпечення розкриття латентних кримінальних правопорушень, але насамперед ставить завдання соціальної переорієнтації правопорушника: заглажування ним протиправних наслідків або добровільної заяви про вчинене кримінальне правопорушення. І вже за допомогою його активних дій добивається розкриття кримінального правопорушення і відновлення порушеного протиправними діями правовідношення [33].

Як і всі заохочувальні норми, норми, що передбачають дійове каяття, моделюють позитивні вчинки суб'єктів кримінально-правового відношення і позитивні наслідки цих вчинків – різні види заохочення. Їхня особливість у тому, що адресат цих норм – особа, яка вчинила кримінальне правопорушення, не примушується до здійснення заохочуваних дій, а саме до каяття, відшкодування заподіяної шкоди тощо.

Заохочувальні норми такі, що за своєю суттю виконують стимулюючу функцію, навіть якщо на початку кримінального правопорушення особа не думає про юридичні наслідки свого діяння або сподівається уникнути покарання [21]. Дійсно, може бути так, що особа у момент вчинення кримінального правопорушення не сумнівається у правильності вибору своєї протиправної поведінки, проте після кримінального правопорушення під впливом жалю до потерпілого, співчуття до його родичів, потрясіння від результату вчиненого діяння його ставлення до вчиненого кардинально змінюється. Тому держава дає особі можливість загладити наслідки кримінального правопорушення і довести своєю поведінкою, що вона засуджує і жалкує про те, що трапилося. Відомо, що «краще попереджати кримінальні правопорушення, ніж карати за них. Це становить мету будь-якого якісного законодавства» [7]. Тому велике значення на сучасному етапі розвитку суспільства приділяється заохочувальним кримінально-правовим нормам, що відповідає принципам гуманізму і справедливості [11].

Ці норми регулюють кримінально-правові відносини, що породжуються не фактом вчинення кримінального правопорушення, а поведінкою винного вже після вчиненого правопорушення. Тому, як відзначив В.М. Галкін, конструкція так званих охоронних норм, які регулюють відносини, що виникають унаслідок вчинення кримінального правопорушення, не придатна для таких цілей [10].

Кримінально-правова норма, передбачена ст. 45 КК України як заохочувальна, має низку особливостей.

По-перше, вона має особливий зміст. Її відмінна риса полягає в тому, що особа, до якої може бути застосована ця норма, юридично не примушується до здійснення заохочуваних дій, а отже, їх невиконання не тягне для неї несприятливих наслідків кримінально-правового характеру. Навпаки, інший адресат цих норм – компетентні правоохоронні чи судові органи – за наявності схвалюваної поведінки особи зобов'язані застосувати заохочення [34].

Норму, передбачену ст. 45 КК України, слід вважати винятковою. «Винятковими прийнято називати норми, які вирішують питання інакше, ніж загальна і спеціальна норма, норма-частина, норма-ціле. Якщо будь-яка норма про кримінальне правопорушення свідчить про необхідність притягання до відповідальності, то виняткова, навпаки, – про непритягнення до такої» [16].

По-друге, заохочувальної властивості норма набуває тільки завдяки соціальній корисності схвалюваної нею поведінки, вказаної в законі. Тільки чітко виражена в законі схвалювана поведінка дозволяє взагалі ставити питання про визнання норми заохочувальною [15].

По-третє, своєрідною є структура зазначеної кримінально-правової норми. Під структурою розуміється єдність, система необхідних, особливим чином взаємопов'язаних елементів, тобто внутрішня будова елементів, зв'язаних між собою. Норма права покликана регулювати суспільні відносини, визначаючи належну або дозволену поведінку учасників відносин у певних ситуаціях. Дотепер немає єдиної думки з приводу трьохелементної або двоелементної [2; 25; 31] структури норми права. Наприклад, двоелементна структура розглядається в таких варіантах: гіпотеза і диспозиція [7], диспозиція і санкція [6; 12; 19], гіпотеза і санкція [17] тощо. Прихильники трьохелементної структури норми права вважають, що диспозиція, на відміну від гіпотези і санкції, визначає саме конкретне правило поведінки [25; 26]. Відповідно до викладеного Ю.В. Бауліним розумінням кримінально-правової норми, суд підкоряється режиму публічного права, згідно з яким йому дозволено робити те, що передбачено КК, а інше заборонено, що тягне зміну поглядів на структуру кримінально-правової норми, «звідси випливає, що кожна кримінально-правова норма складається з двох елементів: гіпотези та диспозиції, яку іноді називають санкцією» [4; 5].

У правовій науці найбільш поширеною визнається структура правової норми, що складається з гіпотези, яка формулює умови застосування норми, диспозиції, що передбачає саме правило поведінки, і санкції – тієї міри державно-правової дії, яка застосовується у разі недотримання вказаного правила поведінки [31; 40; 17].

Заохочувальна норма про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дієвим каяттям встановлює обов'язок суду звільнити особу від кримінальної відповідальності, що визначає її імперативний характер. Саме імперативний характер заохочувальної кримінально-правової норми про звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дієвим каяттям дозволяє уникнути можливих зловживань. Сприяє такій ситуації і чітке встановлення в заохочувальній нормі підстави для звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дієвим каяттям, що виключає необхідність оцінки судом її позитивних якостей, а також позбавляє такого суб'єкта права на кримінально-правове заохочення, перетворюючи це право на обов'язок [31; 11; 15].

Як і всі правові норми, ця норма має свою структуру. Загальновідомі три складові елементи, які прийнято виділяти у кримінально-правових нормах, що регулюють поведінку особи після вчинення кримінального правопорушення: диспозиція – модель забороненої, необхідної або дозволеної поведінки; санкція, яка указує на кримінально-правові наслідки визначеної диспозицією поведінки; гіпотеза – опис

умов, за яких поведінка суб'єкта матиме кримінально-правове значення і за яких настають кримінально-правові наслідки [31]. Є думка й інших учених, котрі відзначають, що до структури заохочувальної кримінально-правової норми входять два елементи – гіпотеза і санкція [18]. Уявляється, що в цьому питанні слід погодитися з Ю.В. Бауліним, який стверджує, що виділення санкцій у заохочувальних нормах немає сенсу. На його думку, заохочувальною санкцією пропонували називати ту частину правової норми, яка визначає правові наслідки виконання особою позитивного змісту диспозиції цієї норми [4; 5]. Враховуючи таку позицію (про двочленність будь-якої кримінально-правової норми), можна встановити, що між заохочувальною санкцією і диспозицією норми відмінності не існує [31]. Таким чином, структура заохочувальної кримінально-правової норми двочленна і складається з гіпотези та диспозиції.

Гіпотеза норми про дієве каяття полягає у вказівці на те, що кримінальне правопорушення, яке вчинила особа, повинне бути кримінальним проступком або необережним нетяжким злочином, крім корупційних кримінальних правопорушень, і особою, котра вперше вчинила таке правопорушення, також повинні бути здійснені дії по засудженню своєї протиправної поведінки і загладуванню шкоди (відшкодуванню тощо), тому гіпотеза цієї норми має складний характер. Так, відповідно до ст. 45 КК України структуру норми можна змінити так: «Особа, яка вперше вчинила кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, крім корупційних кримінальних правопорушень, якщо вона після вчинення кримінального правопорушення щиро покалася, активно сприяла розкриттю кримінального правопорушення і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду (гіпотеза), звільняється від кримінальної відповідальності (диспозиція)».

Диспозиція кримінально-правової норми визначає правило поведінки, права й обов'язки суб'єктів кримінально-правового відношення, дозволена і належна поведінка. Диспозиція норми, що передбачає поведінку державних органів (а точніше суду) за дієвого каяття особи, котра вчинила кримінальне правопорушення, полягає в описі дій державних органів, які зобов'язані звільнити особу від кримінальної відповідальності.

Висновки. Таким чином, у структурі зазначеної кримінально-правової норми гіпотеза – це така частина норми, в якій називається кримінальне правопорушення, за вчинення якого особа підлягає звільненню від кримінальної відповідальності, тобто кримінальний проступок або необережний нетяжкий злочин, і позитивні дії особи після вчинення кримінального правопорушення, що є підставою для такого звільнення (шире каяття, активне сприяння розкриттю кримінального правопорушення, відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди); диспозиція передбачає обов'язок держави звільнити особу від кримінальної відповідальності.

Література:

- Аликперов Х.Д., Курбанова К.Ш. УК РФ и некоторые проблемы освобождения от уголовной ответственности. *Государство и право*. 2000. № 1. 156 с.
- Аликперов Х.Д. Уголовно-правовые нормы, допускающие компромисс в борьбе с преступностью. *Государство и право*. 1992. № 3. С. 75–77.
- Баранов В.М. Поощрительные нормы советского социалистического права. Саратов, 1978. С. 22.
- Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2013. № 1. С. 185–207.
- Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності. Київ : Атіка, 2004. С. 25.
- Бойцов А.И. Действие уголовного закона во времени и пространстве. Санкт-Петербург : СПб ун-т, 1995. С. 28.
- Беккариа Ч. О преступлениях и наказаниях. Москва : «Стелс», 1995. С. 230.
- Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. С. 315.
- Голик Ю.В. Метод уголовного права. *Российское право*. 2000. № 1. С. 75.
- Елеонский В.А. Поощрительные нормы уголовного права и их значение в деятельности органов внутренних дел. Хабаровск, 1984. С. 15.
- Головкин Л.В. Новые основания освобождения от уголовной ответственности и проблемы их процессуального применения. *Государство и право*. 1997. № 8. С. 77.
- Ефимов М.А. Условно-досрочное освобождение от лишения свободы и замена неотбытой части его более мягким наказанием. Свердловск, 1960. С. 11.
- Ендольцева А.В. Практика применения судами института деятельного раскаяния. *Закон и право*. 2001. № 1. С.26.
- Елеонский В.А. Поощрительные нормы уголовного права и их значение в деятельности органов внутренних дел. Хабаровск : ХВШ МВД СССР, 1981. С. 18.
- Иногамова-Хегай Л.В. Конкуренция норм при освобождении от уголовной ответственности. *Известия вузов. Правоведение*. 2001. № 6. С. 117.
- Звечаровский И.Э. Уголовно-правовые нормы, поощряющие посткриминальное поведение личности. Иркутск : Изд-во Иркутского университета, 1991. С. 39.
- Кудрявцев В.Н. Право и поведение. Москва : Юридическая литература, 1978. С. 155, 156.
- Киселева О.М., Малько А.В. Институт правового поощрения в России: историко-юридический аспект. *Правоведение*. 1999. № 3. С. 32–33.
- Корольков А.А. О понимании нормы в биологии и медицине. *Философские вопросы современной биологии*. Москва, Ленинград, 1966. С. 78.
- Колоколов Г. К учению о покушении. Москва : Наука, 1884. С. 141.
- Краткая философская энциклопедия. Москва : «ПРОГРЕСС», 1994. С. 306.
- Кудрявцев В.Н. Закон, поступок, ответственность. Москва : «Наука», 1986. С. 86.
- Кропачев Н.М. Уголовно-правовое регулирование. Механизм и система. Санкт-Петербург : Санкт-Петербургский гос. ун-т, 1999. С. 61.
- Кленова Т.В. Структура уголовно-правовой нормы и выражение ее предписаний в законодательстве. *Советское государство и право*. 1988. № 11. С. 81.
- Келина С.Г. Освобождение от уголовной ответственности как правовое последствие совершения преступления. *Уголовное право: новые идеи*. Москва, 1994. С. 454.
- Малько А.В. Поощрение как правовое средство. *Правоведение*. 1996. № 3. С. 27.
- Малько А.В. Стимулы и ограничения в праве. *Правоведение*. 1998. № 3. С. 139.
- Мицкевич А.В. Нормы права. Общая теория государства и права. Т. 2. Москва : Зерцало, 1998. С. 217.
- Мельник М. Кримінально-правова норма чи соціальна аномалія? *Право України*. 2004. № 9. С. 117.
- Наден О.В. Спеціальні види звільнення особи від кримінальної відповідальності за злочини у сфері обігу наркотичних засобів,

- психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. Харків : Право, 2003. С. 65.
31. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за ред. С.С. Яценка. Київ : А.С.К., 2002. С. 89.
 32. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / за заг. ред. Потебенька М.О., Гончаренка В.Г. Київ : Форум, 2001. С. 238.
 33. Сабитов Р.А. Посткриминальное поведение (Понятие, регулирование, последствия). Томск, 1985. С. 49.; Полубинская С.В. Цели уголовного наказания. Москва : Наука, 1990. С. 28–29, 55.
 34. Сверчков В. Место добровольного отказа от преступления в системе уголовного законодательства. *Уголовное право*. 2001. № 2. С. 28.
 35. Словарь иностранных слов. Москва : Русский язык, 1989. С. 258.
 36. Ткачевский Ю.М. Замена неотбытой части наказания более мягким. *Вестник МГУ. Сер. 12. Право*. 1966. № 1. С. 50.
 37. Толчинский Б.А. Политический компромисс: современная проблематика. *Государство и право*. 1992. № 12. С. 87.
 38. Усатий Г.О. Кримінально-правовий компроміс. Київ : Атіка, 2001. С. 59.

Grigoryeva M. The specifics of the incentive rule, which provides for the release of a person from criminal liability in connection with his effective repentance

Summary. The article is devoted to the consideration of problematic issues related to the peculiarities of the criminal law, which provides for the release of a person from criminal liability in connection with his effective repentance. Different points of view of scientists on the establishment of criminal-legal features of the norm in the release of a person from criminal liability on the basis of Art. 45 of the Criminal Code

of Ukraine. It is proved that the incentive norm, which provides for the release of a person from criminal liability in connection with his effective repentance entails the refusal of the state to convict the person who committed a criminal offense and to apply to him coercive criminal measures, ie when the state renounces its authority to impose criminal liability and uses its authority to exempt from criminal liability.

It is noted that the structure of the incentive criminal law is two-part and consists of a hypothesis and a disposition. It is proved that the norm determining exemption from criminal liability in connection with effective repentance consists of two interconnected parts. The first part describes in a generalized form the situation, conditions, facts to which its action applies, and the second – indicates the consequences, the rights and obligations that occur if there are those conditions that are specified in the first part. The first part is normally called a hypothesis, and the second disposition. The hypothesis of the rule of effective repentance is to indicate that a criminal offense committed by a person must be a criminal offense or a negligent felony, in addition to corruption offenses, and the person who first committed such an offense must also be committed to his sentence. illegal behavior and compensation for damage (compensation, etc.), so the hypothesis of this rule is complex. Yes, in accordance with Art. 45 of the Criminal Code of Ukraine, the structure of the rule can be changed as follows: “A person who first committed a criminal offense or negligent felony, except for corruption offenses, if he sincerely repented after committing a criminal offense, actively promoted the crime and fully reimbursed his damages damage (hypothesis), is released from criminal liability (disposition)”.

Key words: release from criminal liability, effective repentance, incentive norms, structure of criminal law norm.